№ 136 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 25 ՅՈՒՆԻՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 25 ՅՈՒՆԻՍԻ № 136

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՍՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են (...)տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԷՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար **5** ռուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆ, որը լոյս կը տեսնի աշնանը:

Ստեփան Պետրոսեան Մանուէլեանցը խորին վշտով յայտնում է ազգականներին ու ծանօթներին, որ ներկայ յունիսի 25-ին, հինգշաբթի, ցերեկվայ ժամը 12-ին Քամոյեան եկեղեցում կը կատարվի հոգեհանգիստ ի յիշատակ իր եղբօր՝ զինուորական գնդի բժիշկ

Ռուբէն Գերասիմովիչ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑԻ,

որ՝ վարակվելով Կովկասեան ռազմաճակատում տիֆով՝ վախճանվել է ամսիս 19-ին Ջուլֆայում: Թաղումը տեղի է ունեցել ամսիս 22-ին Ներքին-Ագուլիսում:

421. 2—2

Մարիամ եւ Յովհաննէս Խաչաւեանցները՝ զաւակներով՝ վշտացած սրտով յայտնում են բարեկամներին ու ծանօթներին՝ առաջինն իր անմոռանալի և սիրելի եղբօր, երկրորդը իր թանգագին աներձագի և վերջինները իրանց անփոխարինելի մօրեղբօր՝ սրբազան պարտականութիւնը կատարելու ժամանակ Կովկասեան ռազմաճակատում յունիսի 19-ին տիֆ հիւանդութեան զոհ գնացած զինուորական-բժիշկ

Ռուբէն Կարապետեան ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑԻ

422. վաղաժամ մահվան մասին. 1—1

Ջաւահիր Աւետիսեան և իր որդիքը՝ Լևոն, Աւետիս, Միքայէլ, Շուշանիկ և հարսը՝ Վիրգինէ Մանուէլեանցները զաւակներով խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին իրանց սիրելի հօրեղբօր-որդու՝ զինուորական-բժիշկ

Ռուբէն Գերասիմովիչ
ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ Ջուլֆայում ամսիս 19-ին: Թաղումը տեղի է ունեցել Ներքին-Ագուլիսում ամսիս 23-ին: Այսօր, ամսիս 25-ին, Քամոյեան եկեղեցում տեղի կունենայ պատարագ և հոգեհանգիստ: Պատարագի սկիզբը ժամը $10\frac{1}{2}$-ին:

426. 1—1

«ՄՇԱԿԻ» ԳՐԱՍԷՆԵԱԿՈՒՄ ԾԱԽՎՈՒՄ Է
Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ կազմած

ՍԱՍՈՒՆԻ ՔԱՐՏԷԶԸ

փոքրադիր: Հատը 5 կոպէկ: Ծանապարհածախսով հատը 8 կ. Փոստմարկով զնողների՝ վերջ:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Սրանով յայտնվում է ի գիտութիւն Թիֆլիսի հայ հասարակութեան, որ Թեմիս գերապատիւ սրբազան առաջնորդի հաստատութեամբ իր զօրութեան մէջ է մտնում գերեզմանօրհնէքի կատարման հետևեալ կարգը: Աւելի վայելուչ ձև տալու և անկարգութիւններից խուսափելու համար, քաղաքիս հանգստարանները բաժանված են շրջանների վրա, ուր նշանակված են քահանաներ: Ժողովուրդը հանգստարանի մուտքի մօտ վճարելով գերեզմանօրհնէքի համար տուրքը ըստ իր հայեցողութեան, կը ստանայ տոմս և մտնելով գերեզմանատուն՝ կը ներկայացնէ գերեզման օրհնող քահանային, որը թէ նրա ծխատէրը կամ ոչ ծխատէրը լինի, առանց բացառութեան, կը կատարէ օրհնութեան կարգը: Ստացած բոլոր արդիւնքից որոշ մասը յատկացվում է տիրացուներին, իսկ մնացածը հաւասարապէս բաժանվելու է բոլոր քահանաների մէջ:

Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների Ա. մասի գործակալ՝ Սարգիս ա.-ք. Շիօյեանց

տռ. (կ.) 427. 2—1

ԲԺԻՇԿ
Տ. ՄԱԿԱՐԵԱՆՑԸ,
մասնագէտ՝ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների, վերակսեց հիւանդների ընդունելութիւնը ՊԵՍՏՈՐՍԿՈՒՄ, Верхній бульваръ, д. Зипаловой.
տռ. (օ. մ.) 405. 12—6

ՓԱԿՎԵԼՈՒ Է
կիրակի, յունիսի 28-ին, ցեր. ժ. 4-ին
Գ. ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ
ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍԸ.
Բաց է Ժողովարանի դահլիճում ժ. 9—4 ը
տռ. 423. 3—1

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
23 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական: Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 21-ի ընթացքում ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն էր:

Մեր շոգեշարժ նաւակներից մինը ջրասուզեց թիւրքական մի առագաստանաւ:

Ձարիան-դաղ լեռնաշղթայից դէպի հարաւ մեր զօրաբաժինը, հանդիպելով հակառակորդի մի գնդի թնդանօթներով ու գնդակացիրներով և երկու վաշտ սուվարիների՝ կռւի բռնվեց նրանց հետ և վանեց նրանց մեծ կորուստներով:

Ախլաթից դէպի արևմուտք թիւրքերը փորձեցին յարձակում գործել մեր պահակադիրքի վրա, բայց անհետևանք:

Մնացած զօրաճակատում փոփոխութիւն չը կայ:

—

(Վերջին հաղորդագրութիւն)
24 յունիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական: Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Յունիսի 22-ին ծովամերձ ուղղութեամբ տեղի ունէր հրացանաձգութիւն:

Ավրագակ գիւղի շրջանում թիւրքերի առաջխաղացումը յետ մղվեց:

Բաժիրգեա գիւղի մօտ քիւրդերի մի խումբ ցիրուցան եղաւ մեր զօրքերի կողմից:

Մնացած զօրաճակատում դրութիւնն անփոփոխ է:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԷԼՈՒՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ԼՈՆԴՈՆ.—Տէննատը, պատասխանելով Դարդանէլում ունեցած անաջողութիւնների տեղեկութեան առիթով ուղղված հարցապնդման, ասաց, որ այդ տեսակ տեղեկութիւն զինուորական մինիստրութեան մէջ չէ ստացվել և, պէտք է յուսալ, չէ համապատասխանում իրականութեանը:

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ԱԹԷՆՔ.—Կ. Պոլսից եկած մի շատ ազդեցիկ անձն յայտնեց Պ. Հ. Գործ. թղթակցին ստոյգ տեղեկութիւններ թիւրքաց զօրքի վիճակի մասին. Թիւրքաց զօրքի գլխաւոր շտաբի բոլոր ջանքերը հետամուտ են կենտրոնացնելու Գալիպօլի թերակղզում մեծ թւով զօրքեր, որոնք գերազանցեն քանակով դաշնակից զօրքերից: Ուղարկված են Գալիպօլի թերակղզին 1-ին և 2-րդ զօրաբանակները: Ընդհանուր առմամբ՝ թիւրքաց զօրքն այստեղ կազմում է 250,000 մարդ: Գերմանացիք զինագործարաններ են կառուցել Մաքրի-քեօյում, Թօփանէում, Ստէնիայում և Բէյկօզում, ուր աշխատանքը եռում է օր ու գիշեր, սակայն քարածուխի պակասութիւնը շատ է անհանգստացնում թիւրքաց զինուորական շրջաններին:

Գերմանացիք ռազմամթերքներն ուղարկում են Ռումինիայի և Բուլղարիայի վրայով, բայց ոչ բոլոր ապրանքն է տեղ հասնում, որովհետև մասնութիւնների դէպքում, դաշնակիցների բողոքից խուսափելու համար, վագոնները երբեմն բռնվում են սահմանագլխում:

—

(Լրագիրներից)

✦ Կ. Պոլսում, նոր յայտնագործված դաւադրութեան առիթով, խուզարկութիւնները և ձերբակալութիւնները թիւրք երևելիների մէջ շարունակվում են: Իշխանութիւնը բաւիս բուն նշանակութեամբ կենտրոնացած է դիկտատոր Էնվէր-փաշայի ձեռքում:

✦ Դարդանէլում դաշնակից սուզանաւերը ընկղմել են թիւրքական 2 շոգենաւ:

ԽԱԼԻԼ-ԲԷՅԻ ԲԱՆԱԿԸ ՊԱՐՏՎԱԾ

(Սեփ. Թղթակցից)

—

Խոյ, 11 յունիսի

Դիլմանի յաղթական կռւից յետոյ, ջախջախված Խալիլ-բէյի կորպուսը նահանջել էր Բաշ-Կալէի սարերը, որտեղից և վերջերս դուրս քշվեց մեր զօրքերի կողմից դէպի աւելի հարաւ, Մուսուլի կողմերը: Ինչպէս այժմ նկատվում է, նահանջման ժամանակ ինչքան գիւղեր են եղել նրա նահանջի ճանապարհի վրա, բոլորի բնակիչներին—թիւրք, հայ, քիւրդ, ասորի—Խալիլ-բէյը հետը տանելիս է եղել: Քրիստոնեաներին ճանապարհին կոտորել են զանազան տանջանքներով, բացի կանանցից և աղջիկներից, որոնց պահել են իրանց գազանային զզւելի քմահաճոյքներին ծառայեցնելու համար: Այնպիսի բաներ են պատմում փախած կանայք նրանց վայրագութիւնների մասին, որ մարդ անզօր է նկարագրելու: Հիւանդ Թիւրքիան, իր դալկացած ուղեղի վերջին ակօրդներից բռնաբարութիւնների մի հոյակապ ծրագիր է մշակել, որ այժմ, որպէս պարտադիր օրէնք, ամէն մի թիւրք ասկէր իր սրբազան պարտքն է համարում կատարել:

Թէպէտ մամուլի էջերում շատ է գրվել զանազան տանջանքներով սպանութիւնների մասին, այնուամենայնիւ ես կարևոր եմ համարում միայն երկու պատկեր տալ ձեզ:

Մի տեղ սպանել են 3 մարդու և դրանց երեքի սռը կտրել դրել գլխների տակ, որպէս բարձ. իսկ աղիքները մէկը միւսին հիւսելով խաչաձև կապել են ոտներից:

Մի ուրիշ տեղ կոտորել են մի ամբողջ ընտանիք, երեխաներին մորթոտել են, կնոջը սրախողխող արել, երիտասարդ աղջկան մերկացրել և շիկացրած շամփուրները մարմնի զանազան մասերում ցցել և այդպիսով մահացրել, իսկ մարդուն կիսակենդան վիրաւորել ու թողել, որպէսզի նա տեսնի իր հարազատների յօշոտված դիակները:

Եւ այդ վիրաւորը, երբ տեսնում է մի հայ կամաւորի կամ ռուս զինւորի, շանթահարվածի նման տեղից կամենում է վեր թռչել, բայց չէ կարողանում, ուստի փարվում է զինւորի ոտներին, աղաչում-պաղատում, որ այդ զինւորը իրան սպանի, վերջ տայ նրա նահատակ կեանքին: Բայց ի զուր է նրա աղաչանքն ու պաղատանքը. զինւորը նրան չէ սպանում, այլ կարեկցաբար գրկում է և տանում հիւանդանոց:

Ինչպէս պատմում են գաղթականները, այսպիսի տանջանքներով սպանվել են մի քանի հարիւր հայ և ասորի. իսկ իրանք ազատվել են Բաշ-Կալէի մօտ, երբ մայիսի 17-ին ամբողջ օրը կոզակները և կամաւորները առիւծաբար կռւելուց յետոյ՝ փախուստի են դարձնում թշնամուն, որ նոյնիսկ իր նոր եկած կերակուրով լիքը կաթսաները թողնում է ու փախչում:

Թիւրք գերիների պատմելով, թէրև թէ Խալիլ-բէյը կամենալիս է եղել ռուսներին անձնատուր լինել, բայց նրա կինը թողնելիս չէ եղել, այլ սպառնալիս է եղել շարունակ, որ եթէ նա անձնատուր լինի, ինքն ինքնասպանութիւն կը գործի: Ասում են, որ Խալիլ-բէյը իր կնոջը ևս չէր լսի, բայց որովհետև քրիստոնեաներին շատ տանջանքներ է պատճառել, ուստի վախեցել է, որ քրիստոնեաները նրան կը սպանեն: Մի նշանաւոր պարսիկ պատմում էր, թէ երբ Խալիլ-բէյը մտաւ Դիլման, շատ յուսահատված էր, այնպէս որ կարծես ամայից էր եկել. և մի քանի պարսիկ նշանաւոր մարդկանց հետ խօսելիս հետևեալն է ասել.

— Միևնոյն է, եթէ մենք մինչև Թիֆլիս էլ գնանք, թէկուզ ամբողջ Կովկասը նուաճենք, այնուամենայնիւ մեր տեղը Շամն է, որտեղ Թիւրքիան պիտի անց կացնէ իր վերջին օրերը:

Ինչպէս լսում ենք, Խալիլ-բէյի վերջին զօրքերը գնացել են Շամայի ուղղութեամբ:

Արմէն Անանեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Մուրավիէվօ-Շավէլի շրջանում, միջին Նեմանից դէպի արևմուտք, Նարևի ռազմաճակատում և Վիսլայի ձախ ափում էական փոփոխութիւններ չը կան: Թոյլ հրացանաձգութիւն է, որ երբեմն-երբեմն սաստկանում է. տեղի են ունենում մանր ընդհարումներ, մանաւանդ ականների պայթումների ժամանակ:

Վիսլայի և Զապադնիյ-Բուգի միջև գտնվող զօրաճակատում անհամեմատ յամառ կռիւներ տեղի էին ունենում յունիսի 21-ի երեկոյեան և հետևեալ առաւօտը Ուժէնդօվ և Բիխավա գիւղերի միջև:

Հակառակորդը արշաւանքի ձեռնարկեց Կրասնիկի կողմից, բայց մենք կանգնեցրինք Վիշկօլացի մօտ, ուր մենք թշնամուն պատճառեցինք ծանր կորուստներ:

Յունիսի 22-ի առաւօտեան մենք գերեցինք աւելի քան 2000 զինւոր, 29 օֆիցէր. իսկ մեր զօրաճակատի դիմաց կարելի էր հաշւել մօտ 2000 թշնամու դիակ:

Հակառակորդը նորից փորձեց յարձակում գործել Վէպրժի և Զապադնիյ-Բուգի միջև և դէպի Կրիլով գիւղը, սակայն մենք օրվայ ընթացքում աջողութեամբ վանեցինք:

Բուգի վերին հոսանքում, Զօլոտայա Լիպայի և Դնէստրի վրա, յունիսի 21-ի երեկոյեան և յունիսի 22-ի առաւօտը ռազմի ընդհարումներ չեղան:

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.—Թշնամու թնդանօթների գործողութիւնները շարունակվեցին Մաասի և Մօզէլի միջև: Լէպրէտրի անտառի շրջանը ենթարկվեց ծանր թնդանօթների կատաղի ռմբակոծութեան:

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. «Արրասի հիւսիսային մասում թշնամին երկու անգամ փորձեց ռմբակոծութիւնից յետոյ առաջանալ, բայց անաջող. գերմանացիք մի քանի անգամ դուրս եկան իրանց դիրքերից, զինված՝ ռումբերով, բայց ստիպված էին ետ քաշվել, թողնելով կռւի դաշտում մեծ թւով դիակներ: Գերմանացիների երկրորդ յարձակումը ուղղված էր Լաբիրինթի դէմ, բայց մենք իսկոյն դիմադրեցինք:

«Երէկ ցերեկով և երեկոյեան գերմանացիք առաջանում էին Ֆէյանզէի մօտից դէպի Մօզէլ: Լէպրէտրի անտառում նրանց աջողվեց չափազանց կատաղի ռմբակոծութիւնից յետոյ նորից ամրանալ իրանց նախկին զօրագծերում, որ մենք խլել էինք սկզբում: Չը նայած բոլոր խիզախ յարձակումներին, նրանց չաջողվեց առաջանալ Կրուա-Դէ-Կարմից դէպի արևելք մինչև Փուէնիպը թշնամու յարձակումը բոլորովին պարտվեց. թշնամին կրեց ծանր կորուստներ»:

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
23 յունիսի

ՀՌՕՄ.—Ծովային շտաբը պաշտօնապէս յայտնում է. «Մեր դիրիժաբլը անցեալ գիշեր ռումբեր նետեց և լուրջ կերպով վնասեց Տրիէստում «Ստաբիլիմէնտօ» նաւահանգիստը. դիրիժաբլը վերադարձաւ անվնաս»:

Գլխաւոր բանակը յայտնում է. «Մալբորգէտտօ և Պրէդիլիա ամրութիւնների ռմբակոծութիւնը շարունակվում է մեծ աջողութեամբ. Կօրսիկօ լեռնադաշտի ուղղութեամբ առաջխաղացումը շարունակվում է աջողութեամբ: Երէկ մենք բռնեցինք 400 գերի: Անցեալ գիշեր մեր դիրիժաբլներն աջողութեամբ ռումբեր նետեցին Դոբէրդօյում թշնամու բանակի վրա և Դոբերդօ-Պրավաչինա երկաթուղագծի վրա, փչացրին գծերը և Պրավաչինայի կայարանը: Թշնամին ապարդիւն տեղը կրակ բացեց դիրիժաբլների վրա թնդանօթներից»:

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
22 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.—Ֆրանսիական «Կարտաժ» պօստատար շոգենաւը Ֆէլէս հրուանդանի մօտ ջրասուզվել է սուզանաւի ականից. 66 մարդ ազատվել են, 6-ը խեղդվել:

Գերմանական երկու սուզանաւ ենթարկվեցին ֆրանսիական ականանաւերի թնդանօթաձգութեանը Լամանշում: Սուզանաւերից մէկը ջրասուզվեց:

ԼՈՆԴՈՆ.—Բրիտանական «Անգլօ-Կալիֆորնէն» շոգենաւը բաց ծովում ենթարկ-

վել է գերմանական սուզանաւի ռմբակոծութեան։ 12 մարդ, որոնց թւում և նաւապետը, սպանվել են. վիրաւորների թիւը մեծ է։

Նորվէգիական «Ֆայէրսիկրօս» շոգենաւը իւղ բեռնած ջրասուզվել է գերմանական սուզանաւի ձեռքով. նաւաստիներն ազատվել են։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

23 յունիսի

ԼՈՆԴՈՆ.—Լլօյդ-Ջօրջը յայտնեց պալատին, որ մինչև յունիսի 21-ը ցուցակագրվել են 67,650 բանւոր իբրև կամաւոր զինւոր ռազմամթերք պատրաստելու համար։

ՓԱՐԻԶ. — Երկարատև բանակցութիւններից յետոյ, ֆրանսիական և գերմանական կառավարութիւնները համաձայնութեան են եկել նորից փոխանակելու ծանր վիրաւոր գերիներին։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Գերմանական մամուլը, օգտվելով «Ալբատրոսի» հետ տեղի ունեցած դէպքից, փորձում է թուլացնել Շվէդիայի՛ն Ռուսաստանի դէմ։ Շվէդական լրագիրները եռանդով մերժում են անկոչ միջամտութիւնը։ «Բերլինէր-Լօկալ-Անց.» լրագիրը երկար յօդուածի մէջ յայտնում է, որ Ռուսաստանի հասցրած վիրաւորանքին Շվէդիան չէ կարող միայն բողոքով ու գերմանացիների վերաբերմամբ բարեկամութիւն արտայայտելով պատասխանել։ «Եթէ այդպէս շարունակվի, հեռու չէ այն րոպէն, երբ շվէդ կառավարութիւնը կը սպառէ իր համբերութիւնը»։

«Բերլինէր-Տագեբլատը» մատնանշում է, որ Շվէդիան հնարաւորութիւն ունի գրաւել Ֆինլանդիան, որովհետև Հինդէնբուրգը պահում է ռուս զօրքերի խոշոր թիւ մերձբալթեան նահանգներում։ Տեղիս լրագիրները, արտատպելով այդ յօդուածները, երես են դարձնում այդ խորհուրդներից, բացի այն լրագիրներից, որոնք կաշառված են Գերմանիայից։

«Սվենսկա Դագբլադէտը» գրում է. «Եթէ մենք հարկաւոր գտնենք որևէ բան անել, մեզ ոչ մի խորհուրդ հարկ չի լինի»։ «Սօցիալ-Դեմօկրատենը» հեգնաբար շնորհակալութիւն է յայտնում «Լօկալ Անց.»-ին հոգատարութեան համար։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Սանիտարական մասի Գերագոյն պետ Նորին Կայսերական Բարձրութիւն պրինց Ալէքսանդր Օլդէնբուրգսկին առանձին հրամանով յայտնում է, որ մինչև յուլիսի 20-ը Բարձրագոյն թոյլտւութեամբ նա արձակուրդ է ստանում իր քայքայված առողջութիւնը վերականգնելու համար և իր անձնափոխանորդ է կարգում իր բացա-

[illegible]

որ հրաւիրել է ֆրանսիական հանրապետութեան կառավարութեանը իր տօնին, որպէսզի յարգանք մատուցվի այն ազգին, որ հաւատարիմ է իր տրադիցիաներին և պաշտպանում է իր օջախի հետ միասին և աշխարհի անկախութիւնը. «Եթէ փորձութիւնները շարունակվեն,—ասաց Վիլվիանին, —Ֆրանսիան չի գտայ յոգնածութիւն, այլ կը շարունակէ կանգնած միալ ճակատն ի բաց, որպէսզի քաջարի դաշնակիցների հետ միասին յաղթէ թշնամուն։ Ձը դիմելով անմեղ զոհերով նաւեր խորտակելու հրէշային միջոցներին, մենք կընկճենք այն ծանր թուրը, որ քանիցս սպառնալիք է եղել արդարութեանը»։

ՆԻՇ.—Բացի սկուպշչինայից ընդունված 200 միլիոն գումարից, որ տակաւին չէ գործադրված պատերազմական պէտքերի համար, կառավարութիւնը ներկայացրեց նոր օրինագիծ 250 միլիոնի նոր գումարայատկացման մասին, որ ծախսվելու է նոյն նպատակով մինչև տարվայ վերջը։ Սկուպշչինան օրինագիծը հերթական ընդունեց։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ.—Բժիշկները գտան, որ Մորգանի վէրքերը վտանգաւոր չեն։

ՍՈԼՈՒՆ.—Դէմիրհիսարից տեղեկացնում են, որ յունիսի 18-ին Օտցովոյի և Պօպէրիստոյի միջև, Սերէսի վիլայէթում, կոմիտաջիները փորձեցին ներս խուժել յունաց երկիրը, բայց սահմանապահպան զօրախմբերը ցրեցին նրանց։

ՀՌՈՄ.—Պաշտօնապէս հերքվում է «Կօր. Բիւրոյի» այն տեղեկութիւնը, թէ իբր իտալացի սանիտարները, խախտելով Ժընէվի կօնվէնցիան, պատգարակներով գնդացիրներ են փոխադրում։ Ընդհակառակն, Ժընէվի կօնվէնցիան խախտում է թշնամին, ռմբակոծութեան ենթարկելով այն սանիտարական խմբերին, որոնք աշխատում են Կարմիր Խաչի չէզոք դրօշակի տակ, ինչպէս այդ եղաւ Պլավայի մօտ, ուր թշնամին դաւաճանօրէն գերեց վիրաւորներին հաւաքող բժիշկներին և սանիտարներին։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Միւլհէյմից հաղորդում են (Ռէյնի նահանգ), որ հրդեհը ոչնչացրել է մի մեծ գարեջրի գործարան, որի մէջ այրվեց 100,000 պուդ սոլոդ (հացահատիկ)։ Բաւարիայում՝ Մարեից հաղորդում են, որ այրվեց մի օդեգործարան և եկեղեցի. կրակին զոհ գնացին 2 մարդ։ Բեռլինից տեղեկացնում են, որ Պիկէլսբէրգի կայարանի մօտ սկսվել է անտառային մեծ հրդեհ զինւորական վարչութեան հողի վրայ։

ԿՐԻՍՏԻԱՆԻԱ.—Շվէդ մեթօդիստների կօնֆերենցիայում բանաձև ընդունվեց յօգուտ խաղաղութեան, որով բուռն շնորհակալութիւն է արտայայտվում կառավարութեանը չէզոքութեան քաղաքականութեան համար, նաև ցանկութիւն, որպէս զի խաղաղութեան մասին քարոզներ լինեն եկեղեցական ամբիոններից։

[illegible]

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

[illegible]

ներկայացուցիչը Միացեալ Պետութիւններում նրա բոլոր դրամական գործերում և, բացի դրանից, աջակցում էր և միւս դաշնակիցներին։ Մորգանի աջակցութեամբ ռուսաց և ֆրանսիական կառավարութիւնները տնօրինեցին իրանց ֆինանսական գործերը։ Առ հասարակ Մորգանը դաշնակիցների ջերմ կողմնակից էր։ Բէրնստորֆը և Դէրնբուրգը ջանացին թեքել Մորգանին Գերմանիայի կողմը, բայց նա նրանց նամակները զամբիւղը նետեց։ Մորգանը շատ սպառնական նամակներ էր ստանում գերմանացիներից։ Ամերիկեան մամուլը գրգռված է մահափորձից, որի ամբողջ պատասխանատուութիւնը մամուլը ձգում է Բէրնստորֆի և Դէրնբուրգի վրա և յայտնում է, թէ Ամերիկայի համբերութիւնը սպառվում է։

◆ Լեհաստանում և Գալիցիայում գերմանացիք արգելել են խօսել լեհերէն։

◆ Ժիրարդովի վրա գերմանացիք մինչև այժմ նետել են 278 ռումբ։

◆ Գերմանացիք շարունակում են եռանդով զօրքեր փոխադրել արևելեան ռազմաբեմից դէպի արևմտեան ռազմադաշտը։

◆ «Б. В.»-ի ասելով, գերմանացիք Վարշավայի վրա աէրօպլաններից թռուցիկներ են նետել, որոնց մէջ սպառնացվում է գրաւել Վարշավան մի ամիս յետոյ։

◆ Գերմանական սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան կոչը տպած „Vorwasts“-ի հրատարակութիւնը կրկին թոյլատրված է։

◆ «Р. Сл.»-ի ասելով, յուլիսի կէսերին Կովկասի զօրաճակատը կը մեկնեն պատգամաւոր Նովիկովը և Մոսկվայի դումայի ձայնաւորներից մի քանիսը, տանելով Մոսկվայի յատկացրած 100,000 ռ. ընծաները կովկասեան զօրքի համար։

◆ Պարիզում կազմվել է ֆրանսիական զօրքում կռւող ռուսներին օգնող ընկերութիւն, որի պատուաւոր նախագահն է պրոֆ. Մէչնիկովը։

◆ «Рѣчь»-ը հաղորդում է, որ դիպլօմատական շրջաններում չեն կարծում, թէ մօտիկ ժամանակներս բալկանեան պետութիւնները իրանց դիրքը փոխեն։

◆ Բուխարէստում լուր է ստացվել, թէ Վիկտոր-Էմմանուէլը նամակ է ուղարկել Պետրօգրադ, որով հաղորդում է, թէ Ռումինիայի հանդէս գալը կարևոր կարող է լինել և դրա համար խնդրում է բաւարարել նրա պահանջը։

ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐԸ ԵՒ Կ. ՊԷԼԼԵՏԱՆ

Կամիլ Պէլլըտանը, որի սգալի մահը ծանուցինք, և որ Կոմբի կաբինէտում ծովային մինիստր լինելով՝ ամենից աւելի սուզանաւերի կազմակերպութեան ուշադրութիւն դարձրեց, իր վերջին յօդուածն էլ այդ նոր ոյժին էր նուիրել, և յօդուածը չաւարտած իսկ՝ կաթուածահար եղաւ։

«Le Radical» թերթը տպել է այդ կիսատ յօդուածը, որից «Le Journal»-ը հետևեալ արտատպումն է անում.

«Բայց ուրիշ դէպքեր չեն հաստատում, թէ որքան անազդեցիկ են սուզանաւերը։ Զը տեսանք անգլիական և ֆրանսիական հսկայ և ահեղ զրահակիրները, որոնք բաղխվելով մի չնչին նաւակի, պահված՝ ծովի մակերևոյթի ներքև, մի քանի վայրկեանի մէջ ջրամոյն լինէին։

«Մեր կրած կորուստները պիտի ստիպեն երկար ժամանակ՝ յիշել այդ նաւերը...

«Մեր դիւցազնական նաւապետներից քանի՜-քանիներ զոհ գնացին դժբաղդութիւններին։

«Մենք վերջապէս մասամբ ձեռք անց կացրինք Գալիպոլի թերակղզին այնքան դժուարութիւններից և այնքան մարդկային զոհերից յետոյ...

«Հաստատված է, որ մեր թշնամիները ծովի ճանապարհով է, որ ստանում են գլխաւորապէս պատերազմական պաշար և ուժեղանում, թէ Ասիայի եզերքից նեղուցը կտրելով և թէ Կ. Պոլսից Մարմարա ծովը անցնելով։ Մեր նաւատորմիղը ոչինչ չէ կարող անել, մինչև որ թերակղզին ամբողջապէս ձեռք չը ձգէ. ամրոցները կարող են արգելել անցնել նեղուցը և հասնել մինչև ծովը, բայց սուզանաւերն աննկատելիօրէն կարող են անցնել, ինչպէս որ այնքան աջողութեամբ անգլիական մի սուզանաւ անցաւ. բայց ինչու մի հատ միայն, և ինչու համար միայն անգլիական սուզանաւն անցաւ. մեր սուզանաւերը ինչ են անում. արդեօք չունե՞նք բաւականին զօրաւոր կազմակերպվածներ։ Եթէ ծովակալ Aube-ի խորհրդին անսայինք, հաւանականաբար գործը այժմ տարբեր բնոյթ կունենար»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ

Ածանասինսկի-Պոսեիկի նուիրատուների

(Յօգուտ հայ փախստականների և հայ կամաւորների)

(Տես «Մշակ» № 115)

Գէորգ Թահմազեան 3 պուդ ծխախոտ, Գր. Մելքանեան, Կար. Դեմիրճեան, Յար. Սընափլեան, Նշան Թիքիքեան, Յար. Խաթեան, Կար. Օֆլեան, Ն. Նահապետեան, Խաչ. Նահապետեան, Յար. Մալխասեան, Գալ. Բալաբանեան, Մեսր. Մուշլեան, Ման. Աւճեան, Գէորգ Մելքանեան, Նշան Մելքանեան, Խաչ. Մելքանեան, Կար. Կրբաշեան, Գէորգ Փափազեան 1-ական պուդ, Մկրտ. Բաղդասարեան և Սահ. Թաթուլեան 1 պ. 2-ական ֆունտ, Յով. Կըհիջեան 1 պ. 1 ֆ., Յակ. Օրմանջեան 24 ֆ., Յար. Մելքոնեան, Յակ. Մելքոնեան, Կիւրեղ Ջիգիրեան-Թահմազեան, Գրիգ. Ջավալջեան - Մաթոսեան, Կիւրեղ Անտոնեան, Գէորգ Անտոնեան, Գէորգ Մումջեան, Սեդրակ Փափազեան, Գէորգ Դիւդիւկչեան, Կար. Սեկլեան, Տիգ. Անտոնեան, Կար. Աբիյանեան, Иво Голубь, Յով. Ստեփանեան, Նշան Ղազարեան, Գալ. Թուլումջեան, Գէորգ Նահապետեան, Համ. Կեօչեան, Յակ. Դանիէլեան 20-ական ֆ., Սողոմ. Մումջեան 18 ֆ., Գալ. Ղազարեան, Համ. Դանիէլեան 15-ական ֆ., Սար. Խաչեան 14 ֆ., Մարուք Մելքոնեան 13 ֆ., Խաչ. Օֆլեան, Մեսր. Ղազարեան 10-ական ֆ., Հրեազնի, Փասթաջեան և Թահմազեան գիւղերի ծխականների նուիրածը՝ 7 պ. 24 ֆ., խոնաւութիւնից աւելացած ծանրութիւնը՝ 1 պուդ։ Ընդամենը 45 պուդ 38 ֆունտ ծխախոտ, որի վաճառումից գոյացած 592 ռ. 75 կ. գումարից 400 ռ. յատկացված է փախստականներին, իսկ 192 ռ. 75 կ. կամաւորներին։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

(Յունիսի 22-ին)

Բաւականին բազմամարդ էր այդ օրվայ հերթական նիստը։

Յայտարարելով նիստը բացված, քաղաքագլուխ Ա. Ի. Խատիսեան կարդաց Կայսերական վերջին հրովարտակը ուղղված մինիստրների խորհրդի նախագահ ստատսսեկրետար Ի. Լ. Գօրեմըկինին օրէնսդրական պալատները հրաւիրելու մասին և դիմումը հասարակական հաստատութիւններին։

Դուման յանկայս լսեց հրովարտակը և ապա յանձնարարեց քաղաքագլխին փոխարքայի միջոցով արտայայտել դումայի ու Թիֆլիս քաղաքի կողմից հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունք և պատրաստակամութիւն միահամուռ ոյժերով աջակցութիւն ցոյց տալու համապետական ընդհանուր գործին։

Հրովարտակի մէջ յիշատակված Բարձրագոյն ցանկութեանը՝ լսելու «երկրի ձայնը» օրէնսդրական հաստատութիւնների միջոցով՝ որոշվում է միացնել նաև Թիֆլիսի ինքնավարութեան ձայնը, արտայայտելով Կովկասի մէջ զեմստվօ մտցնելու անհրաժեշտութիւնը, երկրի ոյժերը կազմակերպելու ու միացնելու նպատակով։

Զէմստվօ մտցնելու մասին, վարչութիւնը ներկայացնում է դումային զէմստվային գործին քաջ ծանօթ իշխ. Գ. Մ. Թումանեանի պատրաստած համառօտ զեկուցագիրը, որ մի պատմական թռուցիկ տեսութիւն է։

Լ. Եւանգուլեանը առաջարկում է յետաձգել այդ առիթով որոշում կայացնելու խնդիրը մի շաբաթով, որպէս զի իրաւասուները հնարաւորութիւն ունենան լաւ ծանօթանալ զեկուցմանը։

Իրաւասու Ռուսանով առաջարկում է թողնել այդ խնդիրը պատերազմից յետոյ աւելի խաղաղ օրերի։

Դուման ճնշող մեծամասնութեամբ ընդունում է վարչութեան առաջարկը՝ այժմս դիմումն անելու։

Քաղաքագլուխը տեղեկացնում է դումային, որ յարգված է քաղաքի միջնորդութիւնը. հակաժանտախտային համաճարակի համար յատկացված է միանուագ 48,000 ռ. և ամսական 9322 ռ.։

Յայտնի է, որ տեղական զօրամասերի գործածած ջրի համար կառավարութեան վրա մնում է ապառիկ 320,000 ռուբլի։ Այդ գումարը ստանալու համար բազմաթիւ դիմումները վերջ ի վերջոյ որոշ լուծում են ստացել։ Ի հաշիւ այդ ապառիկի տրված է քաղաքին 160,000 ռ., մնացեալը կը տրվի հաշիւները պարզվելուց յետոյ։

Տեղեկացվում է ի գիտութիւն դումայի, որ գեներալ Դրաչևսկին այցելութիւններ կատարելով քաղաքի զանազան լազարէթներում և ծանօթանալով զինւորների ընտանիքներին տրվող նպաստի գործի հետ՝ շատ գոհ է մնացել և յայտնել է շնորհակալութիւն։

Օգտվելով առիթից, որ ներկայ են նիստին քառասունից աւելի իրաւասուներ, քաղաքագլուխը քննութեան է առաջարկում և մի առ մի ընդունվում են մանաւոր անձանց շահերը շօշափող 9 զեկուցումները։

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՊԱՆ ՊՐԺԵՎԻՑԿԻ*)

II

[illegible]

էլ պատերազմական թղթակիցները չեն կարող սուտ բաներ չը գրել, որովհետև այդ է պահանջում նրանց արհեստը։

— Այդ ճիշդ է, պան, այդ ճիշդ է,— կրկնեց պան Կազիմիրը հանգստացած։

Եւ իսկապէս այս խօսակցութեան միջոցին նա այնքան հանգստացաւ, որ բացի սիգար հանելուց և ծխելուց՝ սկսեց խօսել շաքարի թանգութեան, վատ եղանակների և իր յօդացաւի մասին։

Բայց, դժբաղդաբար, նրա այդ հանգստութիւնը շուտով փոխվեց մի զարմանալի տարօրինակութեան։ Այն մարդը, որ մի չնչին բանի մասին խօսում էր ժամերով և միևնոյնը կրկնում տասն անգամ, մեր վերջին խօսակցութիւնից յետոյ յանկարծ դարձաւ սակաւախօս և լակեաց։ Նա առաջվայ նման այլ ևս չէր խօսում Լեհաստանի մասին, այլ ևս ինձ չէր հարցնում, թէ ինչ է կատարվում իր հայրենիքում, դադարել էր խօսել պատի ետևից, և եթէ երբեմն ես հարցեր չը տայի նրան, նա օրերով չէր խօսի ինձ հետ։ Պան Կազիմիրը դարձել էր սառն ու անտարբեր։ Նա ինձ անտարբեր երևաց նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ լսեց, որ Զենստոխովը գտնվում է պրուսացիների ձեռքին։ Այս լուրը լսելով, նա շրթունքները չպպացնելով արտասանեց միայն.

— Լեհացիները իրանց պատիւը ճանաչող մարդիկ են... Զենստոխովի մայր Աստուածածինը օգնական լինի...

Եւ նա երեսը մի քանի անգամ խաչակնքելով ընկաւ մտածմունքների մէջ։ Ինձ զարմացնում էր հարևանիս հէնց այդ մըտազբաղ վիճակը։ Վերջերս նա շարունակ մտածում էր, և ես զգում էի, որ ինչ-որ մի խորհրդաւոր ու արտասովոր բան է կատարվում նրա հետ, իսկ թէ ինչ, ես այդ միայն յետոյ իմացայ։

Բացի այն բանից, որ ծեր հարևանս դարձել էր լակեաց և մելամաղձոտ, նա միաժամանակ անում էր շատ տարօրինակ բաներ, որ երբեք չէր արել։ Այժմ առաւօտները նա աւելի վաղ էր ելնում անկողնից, երեկոները շատ ուշ էր քնում. երբեմն գիշերները դրան ետևից լսում էի, թէ ինչպէս նա անկողնի մէջ ինքն իրան խօսում է լեհերէն կամ բոբիկ ոտքերով ման գալիս յատակի վրա։ Երբեմն պատահում էր՝ առաւօտ կանուխ նա դուրս էր գնում տնից և երկար ժամանակ չէր վերադառնում։ Մի օր էլ նրա տուն եկաւ մի ծեր, դեղին բեխերով զօրական, ըստ երևոյթին պաշտօնաթող կապիտան և անշուշտ լեհացի, որովհետև նրանք խօսում էին լեհերէն. խօսում էին ցածր, կասկածելի ձայնով, այնպիսի մի ձայնով, որ թւում էր թէ նրանք դաւադրութիւն են կազմում կամ մահափորձ են պատրաստում ուժ-որ դէմ։ Ես, մեղքս ինչ թաքցնեմ, դրան ետևից ականջ էի դնում մի բան իմանալու, բայց որովհետև լեհերէն չը գիտեմ, ոչինչ էլ չէի հասկանում. միայն այսքանն էի ըմբռնում, որ պան Կազիմիրը կամենում էր ինչ-որ բան անել, իսկ դեղին բեխերով կապիտանը հակառակ էր։ Այս բանը ես հասկանում էի նրանց խօսելու եղանակից և ձայնի ելևէջներից։ Բացի այս խորհրդաւոր խօսակցութիւնը, հարևանս ցոյց տուեց ուրիշ արտասովոր և կասկածելի արարքներ, որ միանգամայն բանկեց իմ հետաքրքրութիւնը։

Մի օր նկատեցի, որ նա իր հագուստներից մի քանիսը, մի ժիլէտ, մի վերարկու և մի պանթալօն նուիրեց դռնապանին, մի քանի ամանեղէն՝ լուացարարուհուն, իսկ հին կրկնակօշիկները՝ տանտիրոջ խոհարարին։ Այս առատաձեռնութիւնը նրա կողմից արդէն չափազանց էր և սաստիկ հետաքրքրեց ինձ։ Հետաքրքրութիւնս շարժեց մանաւանդ այն բանը, որ երկու առաւօտ իրար վրա՝ նա առանց թէյ խմելու շտապով գնում էր ինչ-որ տեղ և երեկոյեան վերադառնում շատ ուշ։

Եւ ահա մի առաւօտ նոյն սովորական պահին, երբ նա դուրս եկաւ տնից, ես հետևեցի նրան, տեսնելու թէ ուր է գնում։

Փողոցում նա քայլում էր արագ ու շտապ քայլերով, այնպէս, ինչպէս մահամերձի համար բժիշկ կանչողները։ Շտապելուց նրա առանց այն էլ կորացած մէջքը աւելի էր թեքվում և նրա երկար հասակը յիշեցնում էր Պիզայի աշտարակը, որ թւում է թէ՝ ահա, ընկնելու է, բայց միշտ կանգուն է։

Բաւական տեղ գնալուց, նա կանգնեց մի անկիւն և սկսեց մի կէտի նայել։ Ես չը նկատվելու համար կանգ առայ։ Պան Պրժեվիցկին մի քանի անգամ երեսը դարձրեց դէպի ինձ, մի քանի քայլ արաւ, երևի ուզում էր ետ դառնալ, բայց ինչ-որ բան մտաբերելով շարունակեց իր ճամբան նոյն ընթացքով։

Այդպէս գնալով, նա սկզբում մտաւ պօստատուն։ Պօստատուն մտայ և ես, ամեն կերպ աշխատելով աչքի չընկնել։ Պան Կազիմիրը մօտեցաւ հեռագրով դրամ փոխադրելու բաժանմունքի քառակուսի ծակին, որտեղից երևում էր այծի մօրուքով պաշտօնեայի ճաղատ գլուխը։ Որովհետև դրամ փոխադրողները շատ էին, այդ պատճառով ծեր հարևանս երկար չը խօսեց և բաւականացաւ միայն նրանով, որ լեհերէն ինչ-որ խօսքեր փոխանակեց նրա հետ և մի քանի անգամ թօթվելով պաշտօնեայի ձեռքը՝ պառաւ հերթի կանգնողների շղթան ու կատաղած շնից հալածվողի նման դուրս եկաւ պօստատանից։

Նոյն կերպ նա մտաւ պետական գանձատունը, ուր խմբված էին ծեր, հալից ընկած գեներալներ՝ ձեռնափայտերի վրա յենված, այրի պառաւներ՝ և հնդկահաւերի նման և ինվալիդ օֆիցերներ ու զինւորներ, ինչ-որ դեղնած թղթեր բռնած իրանց դողդոջուն ձեռներին։ Այստեղ էլ պան Կազիմիրը սիրալիր խօսակցութիւն սկսեց չէկ մազերով մի պաշտօնեայի հետ. այս խօսակցութիւնը մի քիչ երկար տևեց, որի միջոցին հարևանս երբեմն ժպտում էր, երբեմն մռայլվում։ Խօսակցութիւնից յետոյ

*) Տես «Մշակ» № 135.

Վերջում ընդունվում է վարչութեան առաջարկը՝ Վակէ քաղաքամասի փողոցներին անուն դնելու մասին: Քաղաքում եղած ջեանատեղերը—Պեսկիում և Հալաբարում փակելու խնդիրը երկար ծեծվում է և որոշվում նորից ժամանակ տալ տէրերին առողջապահական դրութեան մէջ դնելու կամ այրամասերը փոխադրելու համար մինչև առաջիկայ յունվարի 1-ը:

Ընդունվում է քաղաքային ապահովագրութեան ընկերութեան նախահաշիւը:

Նիստը փակվելուց յետոյ տեղի պէտք է ունենար առատրի վրա հակվելու Թաղային մարմնի ընտրութիւնը: Դ.

ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

I

Շամախու թեմական դպրոցի շուրջը, ինչպէս յայտնի է, առեղծված է երկու հոսանք՝ 1) Շամախու կողմնակիցների և 2) Բագուի կողմնակիցների: Առաջին հոսանքը ներկայացնում է փաստեր և հիմքեր, մինչդեռ երկրորդ հոսանքը, տալիս է այնպիսի պատճառաբանութիւններ, որոնք յարգելի լինելով հանդերձ, չեն դիմանում լուրջ քննադատութեան:

Ո՛չ ոք չի կարող ասել, թէ պակասաւոր կամ թերի կէտ կար Ղազարեան քահանայի միանգամայն փաստալի և թւերի վրա հիմնաւորված ամփոփ և հմտալի արտայայտութեան մէջ, ինչպէս որ ոչ ոք չի կարող բացասել, թէ թեմական դպրոցը Բագւում բանալու կողմնակիցները կանգնած են աւազի խախուտ և փխրուն հիմքի վրա:

Վիճաբանութիւնները թեմական դպրոցի շուրջը՝ իրանց բոլոր մանրամասնութիւններով՝ յենվում են երկու գլխաւոր և հիմնական պատճառաբանութիւնների վրա:

ա) Շամախին, որպէս կուլտուրապէս յետամնաց և ազգային-հոգեկան կեանքի վեհերկերի խորընդատ մի վայր՝ աւելի շատ կարիք ունի թեմական դպրոցի, քան Բագուն:

բ) Բագուն, որպէս կուլտուրական և առևտրական կենտրոն, և հետևապէս ենթակայ շարունակական այլասերման ու բարոյական-հոգեկան քայքայման՝ շատ աւելի պահանջ ունի թեմական դպրոցի, քան Շամախին:

Իսկ այն, թէ Շամախին ունի մաքուր և առողջարար օդ, ջուր ու կլիմա, ճոխ բուսականութիւն, որ անհրաժեշտ է թեմական դպրոցի գիւղատնտեսական բաժնի համար, թէ կեանքը Շամախւում անհամեմատ էժան է և անդորր, թէ Շամախին մեծ թւով աշակերտներ կը մատակարարէ թեմական դպրոցին, թէ նա սերտ կերպով կապված է Գեօգչայի, Արէշի և Նուխու գաւառների հետ, և այլն, նաև այն՝ թէ Բագուն հարուստ է փողով, հարուստ է գրադարաններով և հաղորդակցութեան դիւրութիւններով, թէ ուսուցչական ցանկալի խումբ աւելի շուտ Բագւում կարելի է ունենալ, քան Շամախւում, և այլն,—դրանք լոկ մանրամասնութիւններ են, որոնք աւել կամ պակաս չափով լրացնում են մատնանշված երկու հիմնական պատճառաբանութիւնները:

Այս մանրամասնութիւնների մասին ես չեմ խօսի, որովհետև նրանք անուրանալի և անվիճելի ճշմարտութիւններ են, թէև ունեն իրանց մէջ մէկ-երկու կէտ, որոնց մասին յամենայն դէպս կարելի է վիճել. սակայն այդ վիճմունքից և ոչ մի օգուտ:

Խօսենք, ուրեմն, մատնանշված երկու գլխաւոր պատճառաբանութիւնների մասին:

Ինչպէս տեսնում էք, այս երկու պատճառաբանութիւններն էլ յարգելի են և առաջին իսկ հայեացքից թւում է, որ երկուսն էլ համազօր են: Առաջին հայեացքից միայն: Կրկնում եմ, երկրորդ գլխաւոր պատճառաբանութիւնը բաւական թոյլ հիմք ունի: Միթէ չէք տեսնում:

Թէև ճշմարիտ է, որ կուլտուրական կենտրոններում անհատի ազգային-բարոյական-հոգեկան կեանքը ենթարկվում է վտանգի՝ այլասերման կողմից, սակայն այնչափ էլ ոչ, վտանգի կուլտուրայի ընձեռած բարիքները նրա առաջացրած չարիքների հետ ոչ մի յարաբերութեան չեն հպատակվում: Բարիքն անբաւ է, չարիքը՝ դուզնաքեայ: Ո՞չ ապաքէն հանուր մարդկութեան լաւագոյն իղձերն ու իդէալները կուլտուրան զարգացնելու և նրան հսկայական չափերով առաջ տանելու շուրջն են: Եթէ կուլտուրայի պատճառած չարիքը, իրօք, ամօքելի չը լինէր, կարծում եմ, որ մարդկութիւնը վաղուց երես դարձրած կը լինէր նրանից և կեանքի բազդաւորութեան ու հոգեկան վեհերկերի համար մի այլ աւելի նպատակայարմար և բովանդակալից ուղի կորոնէր: Որ հանուր մարդկութիւնը (մեր խօսքը քաղաքակիրթ մարդկութեան մասին է) կուլտուրայից դեռ երես չէ դարձրել, այլ ընդհակառակը, մեծ թափով և եռանդով դիմում և ձգտում է նրան, ինքնին պերճախօս փաստ է, որ կուլտուրայի չարիքներից չը պէտք է շատ վախենալ:

Որ Բագուն զուրկ է հայկական միջնակարգ դպրոցից, դա փաստ է և միևնոյն ժամանակ ցաւ: Իրօք, խիստ մխիթարական կը լինէր, եթէ Բագուն ունենար հայկական թեմական դպրոց: Բայց որ Բագուն զուրկ չէ կուլտուրական բազմաթիւ հաստատութիւններից և, հետևապէս, նրանց տուած բարիքներից, դա էլ փաստ է և որոշ չափով ուրախարար պարագայ:

Շամախին յետամնաց և խուլ մի անկիւն է, մի վայր՝ որ ոչ միայն զուրկ է ժամանակակից կեանքին քիչ թէ շատ բաւարարութիւն տուող կուլտուրական հաստատութիւններից, այլ և զուրկ է իր սեփական միջոցներով այդպիսի հաստատութիւններ ունենալու:

Շամախու միջավայրը անչափ հեռու է կանգնած ժամանակակից կուլտուրայից. Նրա մթնոլորտը համակված է տգիտութեամբ և խաւարով, խաւար՝ մտքի և հոգու: Գիտենք ամենքս, որ տգիտութիւնը չունի և ոչ մի բարիք, ունի լոկ անբաւ չարիք, որն ամօքելի էլ չէ, անգամ չի խոնարհում և ոչ մի կողմնակի և մասնակի ազդեցութեան առաջ: Նրա միակ և բացառիկ ազդեցին կուլտուրան է՝ հոգու և մտքի փայլը: Ո՞չ ապաքէն հանուր մարդկութեան ընտրելագոյն իղձերն ու իդէալները ուղղված են տգիտութիւնը յաղթահարելու, խաւարը փարատելու և անհատին մարդու խակական կոչման աստիճանին բարձրացնելու դէմ:

Լսե՞լ էք երբևիցէ դղուադ կամ թէ նըրբող խաւարի հացեին: Կա՞յ այս վարմունքի տէր մարդ: Եթէ երբևիցէ եղել է, խնայե՞լ ենք նրան, անարգանքի չէ՞նք արժանացրել:

Միւս կողմից լսե՞լ էք ձօն կամ թէ տեսե՞լ էք երկիւղած երկրպագութիւն բարերար և փրկարար կուլտուրայի հանդէպ…

Ուրեմն՝ որտեղ աւելի հրամայական պահանջ և սուր կարիք կայ թեմական դպրոց բանալու. Շամախւում թէ Բագւում:

Հաւատացած եմ, որ ամէն մի սրտացաւ հայ մարդ լիովին համաձայն է ինձ հետ թեմական դպրոցը Շամախւում, այլ ոչ Բագւում բանալու, վտանգի կարիքի սրութիւնը և պահանջի հրամայող ձայնը Շամախւումն է զգացվում և Շամախուց է գալիս:

Իսկ թէ հանգամանքների աջող դասաւորութեանց շնորհիւ հնարաւոր լինի Բագւում էլ ունենալ թեմական դպրոց. Ի՞նչ վնաս դրանից: Եւ ոչ մի վնաս. Իսկ օգուտ՝ անհատանում.

Մխակ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Զուկը գլխից է հոտում

Մուշկապատ, 15 յունիսի

Գիւղիս հասարակութիւնը ծխ. դպրոցի հոգաբարձութեան առաջարկը յարգելով եկեղեցու վրա կառուցել է տալիս փայտեայ մի գմբէթ: Եկեղեցին քարուկիր շէնք է և պիտի ենթադրել՝ բաւականին հին շինութիւն, որովհետև չունի ոչ մի արձանագրութիւն: Ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը խորհրդակցելով գիւղիս տանուտէրի օգնականի հետ՝ որոշում է այս գարնան սուաղել տալ եկեղեցու պատերը և կանգնեցնել տանիքի վրա փայտեայ մի գմբէթ: Մշակները շուտափոյթ օգնութեան են հասնում, և ձեռնարկվում է գործը, սպիտակ մաքուր կիրով սուաղել են տալիս խորխաւը ու մամռապատ պատերը: Կանգնեցնում են եկեղեցու շինութեան համապատասխան գմբէթ, ծայրին ամրացնելով խաչը, և շինութեանը արտաքինից տալով միանգամայն աղօթատան տեսք:

Վերջին ժամանակների անընդհատ թեղաւթ անձրևները միանգամայն յուսահատեցրել էին մեր աշխատաւոր գիւղացիութեանը:

Եւ ահա՝ երեան է գալիս մեր երազատես քահանան հետևեալը յայտնելով իր հօտին.

— Գալած՝ ուզում էի քնել. աչքերիս երևաց սպիտակ միրուքով մի մարդ և ասաց. «Դու այս եկեղեցու քահանան ես. քո հայրը էլ քահանայ է եղել այս եկեղեցում. ձեր օրօք տեսե՞լ էք այդ եկեղեցու վրա խաչ կանգնեցրած: Ես պատասխանեցի՝ «ոչ»: Ծերունին զայրացած պատուիրեց ինձ. «Վաղը շուտափոյթ յայտնիր ծխականներին, թէ մինչև չը վերցնէք գմբէթի ծայրի խաչը, չը պիտի դադարեն անձրևները»:

Միամիտ և նախապաշարմունքների տրամադիր մեր հասարակութիւնը, միանգամայն հաւատալով քահանայի զառանցանքներին, ստիպում է վարպետներին վերցնել գմբէթի վրայից խաչը: Բանից հոգաբարձութիւնն արգելք է հանդիսանում, սակայն ի զուր են անցնում նրա ջանքերը:

Այժմ, գմբէթի ծայրից վերցված է խաչը, և անցորդը մեր աղօթատունն աւելի շուտ թուրքական մզկիթ կարող է կարծել, քան թէ քրիստոնէական եկեղեցի:

Ս—աւագ

Դատարկ ամառանոցներ

Կօջոր, 20 յունիսի

Բաւականաչափ ամառանոցներ են վարձվել այս սեզոնին, սակայն եղանակների յաճախակի փոփոխութեան և տեղացող յորդ անձրևների պատճառով, դեռևս շատ ամառողները դժուարանում գալ ինչպէս որ մի քանիսը արդէն նախօրօք յայտնել են ամառանոցատէրերին: Ի դէպ է նկատել, որ կիրակի օրը, յունիսի 28-ին, տեղիս հայոց եկեղեցու տօնին, պատարագին, նախկին տարիների նման, կերգէ քառաձայն խումբ՝ խմբապետ Բ. Բերինեանի ղեկավարութեամբ:

Մխական

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան դիմում է արել Պետական Դումայի պրեզիդիումին և կովկասեան պատգամաւորներին՝ աջակցել Կովկասում զեմստվոյին հիմնարկութիւններ մտցնելու համար արված դիմումներին:

◆ Քաղաքային դումայի Նիստերը ընդհատված են երեք շաբաթով:

◆ Քաղաքագլխի տեղապահ իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկն իր առողջութիւնը վերականգնելու համար արձակուրդով մեկնել է Կիսլովոդսկ. Նրան փոխարինել են Մ. Ա. Ջաբար և Մ. Ն. Վեսելովզորով: Իշխանը վերադարձից յետոյ մի ամսով արձակուրդ է ստանալու քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը:

◆ Սօլդատսկի բազարում ստրիկանութիւնը քաղաքային բժշկի հետ ոչնչացրել է շատ խակ և փչացած մրգեր:

◆ Գեներալ Վօլսկին տուգանքի է ենթարկել վրացական «Սաքարթվէլօ» և «Սախալխո-Փուրցելի» թերթերը 250 ր. իւրաքանչիւրին, և կամ 7 օր բանտ խմբագիրներին:

◆ Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտ. Ընկ. իսկական անդամ Ի. Գ. Ալիբէկեանը մի պատճառաբանված յայտարարութիւն է ներկայացրել Ընկերութեան խորհրդին, որով առաջարկում է Ընկերութեան անունից միջնորդութիւն յարուցանել Կովկասում զեմստվոյին ինքնավարութիւն մտցնելու համար:

◆ Օգոստ Էջմիածնեցոց Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի յետաձգված զբօսանքը անպայման կը կայանայ այս կիրակի, յունիսի 28-ին, Հալաբարի ակումբի ամառային շէնքում (բժ. Կարապետեանի այգի):

◆ Ստացանք Լէօյի «Գրադարան հայ պատմութեան» շարքի առաջին հատորը, «Հայ հայրենիքը» հին Հայաստանի քարտէզով, էջ 106, գ. 60 կ.:

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Կուբանի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը մի կոչով դիմել է Կուբանի շրջանի աշակերտութեանը և հրաւէր է կարդացել նրանց օգնելու գիւղացիութեան՝ բերքը ժողովելիս, նոյնպէս հրաւէր ուղղված է ուսուցիչներին և ուրիշ ձեռնհաս մարդկանց, որոնք աշխատանքների ղեկավար կարող են լինել: Այդ առիթով Եկատերինոդարում բացված է ցանկացողների անդամագրութիւն:

◆ Արմաւիրում հիմնվել է զինուորա-արդիւնաբերական կոմիտէտ, որի գործունէութիւնը համաձայնելու է Ռոստով Դ./Վ. գործունէութեանը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Պետական Դումայի անդամների շրջաններում յայտնի է եղել, որ Ներքին գործերի մինիստր Ն. Բ. Շչերբատովը անհրաժեշտ է համարել թեթևացնել մամուլի դրութիւնը մինչև Պետական Դումայի նըստաշրջանի բացվելը, և այդ նպատակով արդէն արված են որոշ քայլեր:

◆ Ա. Վ. Կրիվօշէինը յայտնել է, որ Պետական Դումայի նստաշրջանը կը սկսվի յուլիսի 17-ին կամ 18-ին:

◆ Ռուս-լեհական խորհրդակցութիւններին մասնակցել են Ի. Լ. Գորեմըկինը, Կրիժանովսկին, Խվոստովը, Բագալէյը, Շուբինսկին, Բալաշովը և Սվեատոպոլկ-Միրսկին:

◆ Լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ մտադրութիւն կայ կազմել յատուկ խորհուրդ բարձրագոյն դպրոցների մասին:

◆ Պետրոգրադում լեհական հարցով զբաղվող յանձնաժողովի անդամները կարծիք են յայտնել, թէ լեհական թագաւորութեանը անհրաժեշտ է տալ լայն բարենորոգումներ, համապատասխան լեհերի ձգտումների:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

Ռ. Գ. ԲԷԿԳԻՒԼԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԿԱՏԱՐԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Թիւրքիոյ հայերի հողային հարցը մի այնպիսի խճճված կծիկ է, որին լուծելու համար սողոմոնեան իմաստութիւն է հարկաւոր: Եթէ հայկական հարցը լուծվի մեր դարաւոր փափագին գոհացում տալու չափ աչքող ձևով անգամ, հողային հարցը՝ որպէս Ներքին խնդիր՝ դեռ շատ ժամանակ պիտի խլէ: Թիւրք կառավարութեան յայտնի քաղաքականութեան շնորհիւ հայկական հողերի գրաւումը տեղի է ունեցել տարբեր պայմանների մէջ և տարբեր եղանակներով: Սրա վրա աւելացրէք և ժամանակի տարածութիւնը, որպէս և անմիջական դէմքերի, այն է հողատիրոջ և նոյն հողը այս կամ այն ձևով գրաւողի մահը:

Սա իսկապէս մի շատ անխլանելի դրութիւն է: Ի՞նչպէս գտնել ճշմարտութիւնը, ինչպէս արդարն ու մեղաւորը միմեանցից զատել: Եթէ տեղի են ունեցել հարկադրական և բռնի գրաւումներ, չէ որ կարող է պատահած լինել և յօժարակամ վաճառման և գնման դէպքեր: Կարելի է երբեւ վաւերագիր ընդունել երկրի կառավարութեան տուած թղթերը: Զէ որ նման թղթերի վաւերական լինելն անգամ կասկածի տակ է:

Հայկական հարցը ինչ ձևով էլ լուծվի, այդ երկիրը օտարազգիներից չի դատարկվի: Հայը դարձեալ պիտի շարունակի ապրել թիւրքի, քիւրդի, լազի և այլ ցեղերի հետ: Ու մենք չէինք կամենայ, որ այլազգիները դժգոհ լինէին հայերից, մեղադրէին նրանց ապօրինութիւնների ու բռնութիւնների մէջ, որպիսի վիճակի մէջ գտնվել են հայերը դարերի ընթացքում ու բողոքել:

Ուրեմն հողային հարցը որքան խճճված ու կնճռոտ է իրաւաբանական տեսակէտից, նոյնքան փափուկ խնդիր է նա տեսական բարի յարաբերութիւնների տեսակէտից:

Ռ. Գ. Բէկգիւլեանը անցեալ 1914 թ. Ռոստովում Դ./Վ. հրատարակել է ռուսերէն մի աշխատութիւն, որի մէջ ամփոփված են իր՝ Թիւրքաց Հայաստանում կատարած ճանապարհորդութիւնների տպաւորութիւնները:

Գիտակցելով որ այստեղ ոչ տեղն է և ոչ էլ ժամանակը՝ անդրադառնալու հ. Բէկգիւլեանի գրքոյկի այն հատուածներին, ուր հեղինակը կուսակցական հաշիւներ է աշխատում մաքրել, այն էլ ոչ ուղղամիտ ձևով, այլ փաստերը գլխիվայր առաջադրելով, աշխատելով իր աչքերը փակել արևի լոյսի նման պարզ ու պայծառ իրականութեան առաջ,—մենք այստեղ կուզէինք հողային հարցի մասին նրա տեսակէտները շօշափել:

Գրքի հեղինակը շտապում է նկատել, որ Թիւրքիոյի հայերի հողային խնդիրն «ագրարային խնդրի» հետ չը պէտք է շփոթել: Բայց քիչ յետոյ նա ասում է, որ «երիտասարդ թիւրքերի կառավարութիւնը ուզում էր հարց բարձրացնել հողերը քիւրդերից ետ գնելով աշխատաւէր հայ ժողովրդին յանձնելու»:

Ինձ թւում է, որ գրքի հեղինակը ինքն իրան հակասում է: Երբ կառավարութիւնը ուզում է փողով ետ գնել հողերը ոչ երկրագործից և յանձնել իսկական երկրագործին, ի հարկէ, դարձեալ փողով, այն ժամանակ հարցը դառնում է «ագրարային», որի հետ շփոթեցնելուց զգուշացնում էր հեղինակը:

Այնու ամենայնիւ երիտասարդ-թիւրքերի կառավարութիւնը նման հարց չէ բարձրացրել, քանի որ դրանով նա ապացուցած կը լինէր, որ ինքը ճանաչում է քիւրդերի իրաւունքը հայերից գրաւած հողերի վրա:

Զէ որ գրքի հեղինակը ինքն էլ ասում է, որ Թիւրքիան քիւրդերի քաֆիրաթական իրաւունքը չէ ճանաչում: Եթէ նա այդ չը ճանաչելիս լինէր և միևնոյն ժամանակ հողերն էլ ետ գնէր, դա կը նշանակէր, որ յիշեալ հողերը գրաւված են օրինաւոր ձևով:

Ինչպէս գիտենք, սահմանադրութեան առաջին տարիներում երիտասարդ-թիւրքերի ու Դաշնակցութեան միջև մի տեսակ սրտակից յարաբերութիւն կար: Սահմանադրութեան հրատարակումից յետոյ էլ Թիւրքիան շարունակում էր իր հին բռնապետական քաղաքականութիւնը: Եւ որովհետև Դաշնակցութեան համակրութիւնը հարկաւոր էր, ուստի շարունակում էր հայերին քնեցնել, նրանց գլխի տակ դնելով Ներքին ատոնոմիայի, հողերը ետ գնելով հայերին յանձնելու նման փափուկ բարձեր, որին այնքան միամտօրէն հաւատացել է հ. Բէկգիւլեանը:

Դիւանագիտական շրջաններում մի քանի անգամ նկատողութեան է առնվել Թիւրքիոյ հայերի հողային հարցը: Թիւրքիան ու երեսս բոլորովին չէգօք դիրք էր բռնում և գանգատաւոր հայերին դատարանի դուռն էր ցոյց տալիս, մինչդեռ քիւրդերի իրաւունքը չը ճանաչելու դէպքում՝ այդ հարցը պիտի լուծվէր վարչական կարգով:

«Աւազակները պէտք չունեն հողի, նրանց հարկաւոր է շարժական հարստութիւն,— ասում է գրքի հեղինակը և հարց տալիս.— ինչ բանի համար էր հարկաւոր հողը քիւրդերին»:

Շատ պարզ է, որ հեղինակը քիւրդերին սովորական աւազակների տեղ է ընդունում, որոնց շարժական հարստութիւն պէտք է լոկ նրա համար, որ կարելի է յափշտակել, տանել ու թագցնել՝ պատասխանատուութիւնից ու պատժից ազատ մնալու համար:

Բայց մենք գիտենք, որ քիւրդերը և Թիւրքիայի մահմեդական միւս ցեղերը յափշտակում, թալանում, գողանում են օրը ցերեկով. հողերը խլում ու վրան նստում են, որպէս և հարկ ու տուրք են առնում, մինչև անգամ ընդվիմացողներին պատժում, կոտորում են կառավարութեան ներկայացուցիչների աչքի առաջ: Ուրեմն սրանք սովորական աւազակներ չեն, ոչ էլ պետութեան մէջ այլ կարգ գոյութիւն ունենալու նշաններ են. այլ արդիւնք կառավարութեան յատուկ քաղաքականութեան:

Վերջապէս բոլորովին սխալ է, թէ հայերի կողոպտվելը քիւրդերից թիւրք կառավարութեան ձեռնտու չէ, որովհետև իրան բաժին չէ մնում: Ընդհակառակը, քիւրդը ստանում է իրանը, կառավարութիւնը՝ իրանը: Եթէ կայ մէկը, որին բաժին չի մնում, դա էլ հայն է: Իսկ դա կառավարութեան միակ ցանկութիւնն է:

«Հողային հարցը» վերնագիրը կրող գլուխը այն տպաւորութիւնն է ստացվում, որ Թիւրք կառավարութիւնը նոյնպիսի անմեղ զոհ է, որպէս և հայը, և որ այս խնդրում

չէկ մազերով պաշտօնեայի ձեռքը մի քանի անգամ սեղմելով՝ նա նորից դուրս եկաւ փողոց:

Ես դարձեալ հետևեցի նրան:

Մի քանի փողոց անցնելուց յետոյ, պան Կազիմիրը կանգնեց մի կարմիր շէնքի առաջ, որտեղից ներս ու դուրս էին անում ամեն տեսքի ու աստիճանի զինուորականներ: Դրանցից մէկին կանգնեցնելով, պան Կազիմիրը ինչ-որ բան հարցրեց ձեռքերը շարժելով: Զօրականը գլխով արաւ և ձեռքը մեկնեց դէպի դուռը:

Պան Կազիմիրը փութաց քայլերով ներս մտաւ:

Այստեղ արդէն ես այլևս չը հետևեցի նրան. բայց որովհետև ուզեցի իմանալ, թէ այդ ի՞նչ հիմնարկութիւն էր, որ մտաւ հարևանս, ես ուշադրութեամբ նայեցի տան այս ու այն կողմը և շէնքի ճակատին կարդացի հետևեալը. «Կովկասեան զօրաբանակի շտաբ»:

Երկար սպասեցի, բայց պան Կազիմիրը դուրս չեկաւ, և ես վերադարձայ տուն:

Ուշ երեկոյ էր արդէն, երբ եկաւ հարևանս: Նա սովորականից աւելի տխուր էր: Աստիճաններով բարձրանալիս օրօրվում էր, և ինձ թւաց թէ նա արբած է: Բայց ոչ, իմ սիրելի պանը արբած չէր: Նա, առանց ինձ նկատելու, որ կանգնած էի պատշգամբում, անխօս բացեց իր սենեակի դուռը և ներս մտաւ: Եւ որքան եղաւ իմ զարմանքը, երբ ներս մտնելով՝ նա լամպ չը վառեց: Հետաքրքրութեանս գոհացում տալու համար, լամպ չը վառելը պատրուակ բռնելով, ես մօտեցայ նրա պատուհանին:

— Բարի երեկոյ, պան Կազիմիր,—ասի,—լամպ ինչու չէք վառում: Երևի լուցկի չունէք. կուզէք բերեմ…

— Ո՞չ, շնորհակալ եմ, պան Ստեփան:

— Տխուր էք երեւում, պան Կազիմիր:

— Այո:

— Ի՞նչ է պատահել:

— Ոչինչ…

— Երևի մրսե՞լ էք, պան Կազիմիր, գիշերը ձեր լուսամուտը բաց էր,—ասի ես դիտմամբ, նրան խօսացնելու նպատակով:

Ես լաւ գիտէի, որ հարևանս չի մրսել և գիշերն էլ նրա լուսամուտը բաց չէ եղել, բայց ես ուզում էի, որ նա իմ սրտը հերքելով խօսի, սակայն ի զուր: Նա միայն մի «ոչ» արտասանեց և լռեց նորից:

Տեսնելով որ նա դժկամակութեամբ է պատասխանում, ես «բարի գիշեր» մաղթեցի նրան և գնացի քնելու:

Այդ գիշեր հարևանիս սենեակից երկար ժամանակ ոչ մի ձայն չէր լսվում: Եւ իմ գլխով անցնում էին հազար տեսակ կասկածելի մտքեր: Փոքր անց՝ իմ ականջին հասան բոլորիկ ոտքերի քայլուածք և լեհերէն խօսքեր: Այդ՝ հարևանս էր քրթմնջում: Թւում էր, թէ նա աղօթում է կամ ոտանաւորներ արտասանում Միցկևիչից…

Թէ ինչ պատահեց այդ գիշեր, ես չը գիտեմ, միայն հետևեալ օրը պան Կազիմիրը չելաւ անկողնից: Իմ հարցին, թէ ինչ է պատահել նրան, նա գլուխը բարձից վերցնելով ասաց, որ գլուխը մի քիչ ցաւում է, ուրիշ ոչինչ… Ա՜խ, երանի թէ այդպէս լինէր… Միւս օրը նոյնպէս հարևանս մնաց անկողնում. Նոյնը եղաւ և երրորդ, չորրորդ ու հինգերորդ օրերը. Նոյնը շարունակվեց և մի ամբողջ շաբաթ, և իմ ստացած պատասխանը միշտ նոյնն էր, որ հարևանիս գլուխը «ցաւում էր մի քիչ»:

— Այո, պան, մի քիչ ցաւում է,—ասում էր նա,—վաղը անպատճառ կելնեմ:

Ես գիտէի, որ հարևանիս գլուխը չէ ցաւում, այլ նա մի ուրիշ ցաւ ունի, որ թագցնում է ինձնից: Իսկ թէ ինչ ցաւ էր այդ, ես միայն յետոյ իմացայ:

Մի երկու օր էլ այդպէս շարունակվեց հարևանիս «գլխացաւը», և նա չելաւ անկողնից: Մի օր էլ ահա, նա կանչեց ինձ իր մօտ: Երբ ներս մտայ, նա ժպիտով ընդունեց ինձ, և առաջին հարցը, որ տուեց, այն էր, թէ ինչ նորութիւններ կան Լեհաստանի մասին: Ես պատմեցի ինչ որ գիտէի և, մեղքս ինչ թագցնեմ, մի քանի ստեր էլ հնարեցի, որ նրա սիրտը շահեմ: Ի միջի այլոց, ես գովեցի Լեհաստանը և լեհացիներին, ասելով որ նրանք կտրիճներ են ու արիւծներ:

— Ի հարկէ, պան, ի հարկէ,—խօսեց պան Կազիմիրը ուրախութիւնից դողացող ձայնով,—ի հարկէ, Լեհաստանը ուրիշ երկիր է… Լեհացիները կտրիճներ են… Այո, կտրիճներ…

Այս խօսքերից յետոյ պան Կազիմիրը լռեց մի փոքր, նայեց դէմքիս և ապա խնդրեց, որ Միցկևիչի ոտանաւորների հատորը տամ իրան: Ես կատարեցի նրա խնդիրքը: Գիրքը վերցնելով, նա մի քանի վայրկեան ակնապիշ նայեց նրա բաց էջին, յետոյ կարծես որոնածը այնտեղ չը գտնելով՝ դրեց կրծքին, դարձաւ ինձ.

— Ցաւ ունեմ, պան Ստեփան, որ չէք մոռանայ ինձ, և վատ չէք յիշի իմ մասին…

— Ինչի՞ց էք ասում, պան Կազիմիր:

— Այո, պան, վատ չը յիշէք ձեր պան Կազիմիրին… Ներեցէք ինչ-որ վատ բան եմ արել ձեզ…

Այս ասելով նա նայեց պատերից կախված լեհ գրողների պատկերներին, ապա հայեացքը ձգեց առաստաղին, դիմացի պատին և յանկարծ ցնցվեց այնպէս, կարծես մէկը մահճակալի տակից ասեղով ծակեց նրա ոտքը:

Նա մեռաւ Միցկևիչի հատորը կրծքին:

Նրա մահից մի քանի օր յետոյ ես իմացայ նրա «գլխացաւի» պատճառը: Դեղին բեխերով կապիտանը պատմեց ինձ, որ պան Կազիմիրը կամեցել էր կամաւոր գրվել Լեհաստան գնալու, բայց զինուորական շտաբը մերժել էր նրան:

Այսպէս ահա մեռաւ իմ ծեր հարևան պան Կազիմիր Պրժեվիցկին:

Նա խնդրեց ինձ, որ չը մոռանամ իրան. և ես էլ ահա նրան չը մոռանալու համար՝ նրա կեանքը պատմեցի ձեզ:

Ստ. Զօրեան

[illegible] «Провозъ и насилие, незаконные и несправедливые поборы». [illegible]

...մունքից։

Սակայն նման դրդապատճառները Թիւրքիայի համար անխուսափելի էին։ Սրա պետական գոյութիւնը՝ Փոքր-Ասիայում և Բալկաններում յայտնվելուց առաջ՝ կապ չունէր պատմական անցեալ ունեցող ոչ մի պետութեան հետ. նա հանդէս եկաւ որպէս մի զինեալ խուժան, բաղկացած զանազան ցեղերի տականքներից։ Բնական է, որ պետութիւն կազմելու համար չունենալով բարոյական ոչ մի առաւելութիւն, հանդէս բերէր իր ունեցածը—սուր ու սուր, մահ ու սարսափ։ Նուաճված երկիրները կործանելը, բնակիչներին սրի անցնելը, թալանելն ու կողոպտելը սովորական բաներ էին բոլոր պատերազմի մէջ յաղթող ցեղերի մէջ։ Բայց երկիրները նուաճելուց յետոյ էլ յափշտակութեան ու թալանի քաղաքականութեան հետեւելը մնաց յատուկ միմիայն Թիւրքիային։

Թիւրքիան ուրիշ կերպ վարվել չէր կարող։ Նրա կազմի մէջ մտել էին բազմաթիւ քրիստոնեայ ցեղեր և շրջապատված էր անկախ և հզօր քրիստոնեայ պետութիւններով։ Ներքին թշնամիներին զսպելու և արտաքին թշնամիներին դիմադրելու համար չունէր ուրիշ միջոց՝ բացի մահմեդական խուժանից։ Այդ խուժանը կազմում էր նրա ույժը և նրա յոյսը։ Այսպիսով Թիւրքիայի մահմեդական տարրը զինւոր էր կամ պետական պաշտօնեայ։

«Թիւրքիան և ռէֆորմները» վերնագրով մի յօդուածում («Մշակ» № 153, 1913 թ.) ասել եմ, որ Թիւրքիան պետական գանձարանի հաշւով չէր կարող պահել ու կերակրել զինված մահմեդական հորդաներին։ Բայց նրանք մերկ ու քաղցած մնալ չէին կարող։

Ի՞նչ պէտք էր անել։

Այս հարցը տալիս ենք մենք. իսկ Թիւրքերը նման հարցերով զբաղվելու կարիք չունէին։ Տիրապետող մահմեդական տարրը իր պետական գոյութեան առաջին օրից գանձարանի հաշւով չի ապրել, այլ ապրել է թալանով՝ պատերազմի ժամանակ, նուաճված ժողովուրդների հաշւին՝ խաղաղութեան ժամանակ։

Նման պայմաններում Թիւրք կառավարութիւնը, յանուն բայայի անզօրութեան և իրաւունքների, չէր կարող արգելել թալանը, յափշտակութիւնը և այլ ապօրինի կամ բռնի միջոցներով, ապրելու եղանակը, ուստի ստիպված էր լուռ համաձայնութիւն տալ։

Մանաւորապէս քրիստոնեայ հպատակներին գալով՝ մահմեդական խուժանը նրանց հետ վարվում էր որպէս իր սեփականութեան հետ, որովհետեւ գեաւուրի ինչքն ու գոյքը, նոյն իսկ կեանքը պատկանում է ուղղափառ տիրապետողին։

Ահա այստեղից էլ ծնունդ է առնում քաֆիրաթը կամ գեաւուրաթը, որ հետզհետէ դարձել է մի տեսակ աւանդական կարգ ու օրէնք։

Այսպիսով քաֆիրաթը Թիւրքիայում քրիստոնեաների վրա է գործադրվում, և քաֆիրիզմ ասելով պէտք հասկանալ այն անպատասխանատու վերաբերմունքը, որ մահմեդական տարրը կարող է ունենալ քրիստոնեայ հպատակների վերաբերմամբ, իսկ այդ անպատասխանատու վերաբերմունքը կարող է արտայայտվել և կողոպուտներով և զանազան հարկ ու տուրքերով, և անվարձ աշխատանքով, և հողերի գրաւումով և մինչև անգամ սպանութեամբ, եթէ գեաւուրը համարձակվում է մահմեդականի կամքի դէմ ըմբոստանալ։

Ասացինք, որ այս դրութիւնը յատուկ է միայն Թիւրքիային և նա ունի տնտեսական ու քաղաքական նշանակութիւն։ Դրա տնտեսական նշանակութիւնն այն է, որ մի կողմից պետական գանձարանը ազատվում էր մահմեդական զինված խուժանին պահպանելու ծանր հոգսից, որը առհասարակ դրամական միջոցներ պիտի խլէր, միւս կողմից նոյն այդ զինված խուժանին հնարաւորութիւն էր տալիս ապրելու։ Մեզ թւում է, որ եթէ մինչև այսօր էլ քիւրդ տարրը լայնօրէն օգտվում է քաֆիրաթի իրաւունքով —մի բան, որ այլ ևս գոյութիւն չունի՝ դիցուք՝ Եւրոպական Թիւրքիայում—դրա պատճառն այն է, որ այդ տարրը գտնվում է մշտական զինւորական ծառայութեան մէջ, որպէս էր առաջ ամբողջ մահմեդական խուժանը, և ապրում է իր հաշւին, առանց կառավարութիւնից թոշակ ստանալու։ Իսկ իր հաշւին ապրել ուրիշ բան չի նշանակում, եթէ ոչ օգտվել քաֆիրաթի իրաւունքով։

Այդ դրութեան քաղաքական նշանակութիւնը աւելի քան պարզ է։ Քաֆիրաթի ծանր բեռան տակ ճնշված քրիստոնեաները աչք բանալու և իրանց ապագայի մասին մտածելու, մանաւանդ պատրաստվելու հնարաւորութիւն չեն ունեցել։ Դրա շնորհիւ քրիստոնեայ տարրը աղքատացել է, հողազուրկ է եղել և դիմել պանդխտութեան, իր տեղը թողնելով մահմեդականներին։ Դատարկել երկիրը քրիստոնեաներից, Թիւրքիան լցնել մահմեդականներով՝ ռուս-թիւրքական վերջին պատերազմից յետոյ կազմում էր Եըլդըզի քաղաքագէտների միակ նպատակը։ Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար նա խտրութիւն չը դրեց միջոցների մէջ, բայց ամենագործնական միջոցը հանդիսանում էր քաֆիրաթը։ Թիւրք կառավարութիւնն ամենայն հեշտութեամբ կարող էր վերացնել քաֆիրաթը և նոյնքան հեշտութեամբ ճնշել քիւրդերին, եթէ սրանք համարձակվէին ըմբոստանալ։ Բայց դրանով ոչ միայն նա կը զրկվէր քիւրդ տարրի աջակցութիւնից պատերազմի ժամանակ, այլև կը ստեղծէր իր դէմ մի այլ թշնամի ույժ, որպիսի պայմաններում կարող էր առաջ գալ և հայ-քիւրդական միութիւն։ Այն ինչ՝ քաֆիրաթը մի գնդակ էր, որը երկու որս միանգամից է զարկում. նախ նա ջլատում է քրիստոնեաների բարոյական և տնտեսական ույժերը, նուազեցնում է նրանց թիւը, և երկրորդ՝ նա պատճառ է դառնում հայ-քիւրդական անվերջ ու անհաշտ թշնամութեան։

Աւելորդ եմ համարում խօսել այն մասին, որ մարաբայութիւնը և քաֆիրիզմը բոլորովին տարբեր բաներ են, թէև Ռ. ք. Բէկգիւլեանը յաճախ ընդունում է որպէս համանիշ բառեր։ Մարաբայութիւնը շատ նման է ճորտային դրութեան, այն զանազանութեամբ միայն, որ ճորտը ձրիաբար կատարում է տիրոջ բոլոր աշխատանքները, իսկ այս վերջինս հոգում է նրա տարրական կարիքները, այն ինչ մարաբաները մշակում են տիրոջ հողերը, արածացնում նրա խաշները և այլն՝ կատարած գործի արդիւնքից որոշ տոկոս ստանալու կամ արդիւնքի որոշ տոկոսը տիրոջը տալու պայմանով։ Այս պայմանների մէջ կարող են գտնվել բոլոր հողագործները և ընչազուրկները առանց ազգի ու կրօնի խտրութեան։ Իսկ քաֆիրիզմը, ինչպէս ասացինք, մի դրութիւն է, որ գործադրվում է միմիայն քրիստոնեայ բայաների վրա և ոչ երբէք մահմեդականի վրա։

Վերջապէս Ռ. ք. Բէկգիւլեանի այդ հեղինակութիւնը փայլում է մի կողմից կուսակցական միակողմանիութեամբ, միւս կողմից արծարծված մտքերի անմշակութեամբ, որպիսի գիրքը չարժէր որ լոյս տեսնէր, այն էլ ռուսերէն լեզուով։

Ա. Ց. Մուրադեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ֆրանսիական «Liberté» թերթի թղթակիցը՝ Հռոմում վերջերս այցելել էր Բենեդիկտ XV-ին և հարցրել, թէ մտադիր չէ՞ արդեօք ս. հայրը միջամտել և գերմանական բարբարոսութիւններին վերջ տալ իր հեղինակաւոր ձայնով. բայց այդ հարցին Բենեդիկտ XV պատասխանել է, թէ ինքն այդպիսի միջամտութիւն չէ կարող անել, քանի որ գերմանական զինւորականները առարկում են այդ բարբարոսութիւնների դէմ և արդարանում են։ Թղթակիցը իր զրոյցը ամբողջովին տպագրել է «Liberté» թերթում, որից քաղուածներ են արել մայրաքաղաքի ռուսական լրագիրները։ «Рѣчь»-ի աշխատակիցը իր «Բենեդիկտ XV-ի ողբերգութիւնը» խորագիր կրող յօդուածում խօսելով պապի այդ զրոյցի մասին՝ յիշեցնում է, որ դեռ պատերազմի սկզբից «Վատիկանի բանտարկեալը» քանիցս յայտարարել է իր չէզոքութեան մասին, որ աւելի ուժեղացաւ Իտալիայի պատերազմ յայտարարելով. այդպիսով պապի «ապահովական չէզոքութիւնը» ստանում է դիւանագիտական երկերեսանի դրութիւն, և «Վատիկանի բանտարկեալը» աւելի է առանձնանում իր մենակութեան մէջ։ «Liberté»-ի թղթակցի գրածների առիթով պապի կարդինալ Գասպարին հերքում էր գրել և ի միջի այլոց յայտնել էր, որ «ներկայ պատերազմի ընթացքում պապը այլ ևս ընդունելու չէ լրագրողներին». այդ առիթով «Рѣчь»-ի յօդուածագիրը գրում է.

Եթէ իրօք այդ է ս. աթոռի հաստատ որոշումը, մնում է միայն ողջունել Լռութիւնը, կատարեալ լռութիւնը յաճախ միակ հնարաւոր յարգանքի տուրքն է իսկական և յանկարծակի խորտակվող մեծութեանը։

Եւ կատարեալ լռութեան խոստումը տուող Բենեդիկտոս XV պապը համարվում է միջազգային Նոբէլեան մրցանակի ամենահաւանական թեկնածու. ազգական մենամարտումի այս միջոցին անյարմար է համարվել որևէ մէկին տալ խաղաղասիրական այդ մրցանակը և կանգ են առել Վատիկանի բանտարկեալի վրա, որպէս պատերազմին չը մասնակցող չէզոք անձի։

Նոբէլեան մրցանակը, որ հիմնել է դինամիտ հնարող շվէդացի Նոբէլը՝ տալով իր 18 միլիոն ռուբլի կարողութիւնը, վերջերս տրվել է այնպիսի մարդկանց, որոնք շատ հեռու էին խաղաղասէր լինելուց. ինչպէս յայտնի է, այդ մրցանակին արժանացել էր և Վիլհելմը...

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից—	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից—	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Փ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երկրչ. հիւանդ. և շաքարախտ. երիկամայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ՇԻՐԻՆ ՏԷՐ-ԴՈՒԻՔԵԱՆ—12-1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—106

174. 0—26

при ГОНОРРЕѢ

въ острой и хронической формѣ, а также ея послѣдствіяхъ съ громаднымъ успѣхомъ примѣняется испытанный въ теченіе долгихъ лѣтъ препаратъ

„АРМАТИНЪ" А. Я. АКУЛІАНЦА

для внутренняго употребленія. „Арматинъ" совершенно безвреденъ для организма и одинаково успѣшно примѣнимъ къ мужчинамъ и женщинамъ. При употребленіи „Арматина" не требуется никакихъ спринцеваній, промываній, прижиганій, бужированій и т. п.

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ. „Арматинъ" А. Я. Акуліанца вызвалъ на рынкѣ разнаго рода грубыхъ и вредныхъ для организма поддѣлокъ, а потому просятъ г.г. покупателей быть особенно осторожными при покупкѣ и требовать „Арматинъ" только А. Я. Акуліанца съ этикетомъ бѣлая ромашка. Цѣна 1 кор. 1 р. 75 к. Продажа въ аптекахъ по рец. вр. Аптекамъ, аптек. складамъ, лечебницамъ и пр. лечебн. учрежд.—скидка на главн. складѣ А. Я. АКУЛІАНЦА. Москва, Уланскій п. 21.

(հ. կ.)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծախվում են

1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ» նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և բէցեպտներով։ Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար։ Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրոնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, բէցեպտներով։ Գինը 50 կոպ.։

2) «ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շուտափոյթ օգնելը։ Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ։ Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին։ Գինը 30 կոպ.։

3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԱՂԵՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ անեկդոտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու։ Ծիծաղաշարժ ակճուի պատկերը գրքի երեսին։ Գինը 20 կ.։

Այս երեք գիրքը միասին պահանջողներին

ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ

երկու հետեւեալ գրքերը. 1) «Անկարմատի շալվարը» ծիծաղաշարժ վոդեվիլ չափահասների համար (գինն է 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.)։

Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 20 կոպ. առաջուց ուղարկել անպայման պէրէվոդով։ (Մարկաներ չը դնել նամակներում, հակառակ դէպքում պատասխանատու չեմ ոչ մի կերպ)։ Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.

(հ.կ.) 311. 100—13

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ՍԱԺԷՆԸ

13 ԿՈՊԷԿՈՎ

ծախվում են, ընկերակցական հիմունքներով այգեգործութեամբ պարապելու համար, հողամասեր այգու և ամարանոցի համար՝ 900 և աւելի քառ. սաժ. տարածութեամբ, Իօրի գետից վերցված ոռոգելու ջրով, Թոխլիաուրի անտառամասի մօտ, Սագարէջօ կայարանից (Կախեթեան գծի վրա) 5 վ. հեռ., նոր կառուցվող պլատֆորմայից 2 վ. հեռ., իսկ Թիֆլիսից 45 վ. հեռ. վրա։ Նոյն տեղը տրվում է նաև 30 դես. անտառ՝ փայտ կտրելու համար։ Նոյնպէս և Կոջորում, պոստային կայարանի մօտ, վերևի խճուղու վրա ծախվում են ամարանոցներ 300—1000 քառ. ս.ժ. տարածութ.։ Հասցէն՝ 1-я Тумановская, № 13. Յ. Զ. Տէր-Ստեփանեանի հաշւապահական կուրսեր։

(հ. կ.) 418 5—2

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԻ հետեւեալ երկերը.

1) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Թարգմ. Սուքիաթեանի . . . . . . 30 կ.
2) ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստունը), խմբագրութեամբ Լ. Ն. Տոլստոյի, կազմեց Ա. Բուլանժէ, Թարգմ. Սուքիաթեանի . . . . . . 7 կ.
3) ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ ՄԱՀՈՄԵԴԻ, ընտրված Լ. Տոլստոյից, Թարգ. Լ. Դանիէլեանի . . . . . 5 կ.
4) ՔՈՅՐԵՐԸ, Թարգ. Դանիէլեանի . 5 կ.
5) ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԱՐԴԻԿ, Թարգմ. Լ. Դանիէլեանի . . . 10 կ.
6) ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, I պրակ, Թարգմ. Ա. Մ., 30 կ.
7) ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, II պրակ, Թարգմ. Ա. Մ., 20 կ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԷՕ

Պատմութիւն Ղարաբաղի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրոցի 1838—1913

Ընդարձակ պատմական տեսութիւններով. Աղուանից երկիր, Արցախ, Ղարաբաղ հին և նոր, Բաղդասար Մետրապոլիտի մանրամասն կենսագրութիւն, դպրոցական շարժումներ (692 մեծադիր երես).

Գ ի ն ն է 3 ռ ո ւ բ լ ի

Հրատարակութիւն Դպրոցի Հոգաբարձութեան։

Թիֆլիսում վաճառվում է «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցում և միւս գրավաճառների մօտ։ Նոյն տեղում վաճառվում է «ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ» Լէօյի, ընտիր տպագրութիւն և ընտիր թուղթ. Հայաստանի գունաւոր քարտէզով, գինը 60 կոպէկ։

(կ.) 425. 2—1

Յուլիսի 1-ից նոր գրուպպայի համար բացվում են ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ կուրսեր՝ առևտրական, բանկային, գործարանային և մանր վարկի—

Յովհաննէս Զ. Տէր-Ստեփանեանի։ Նոյն տեղը վաճառվում են դասագրքեր ինքնուրոյն կերպով հաշւապահութիւն սովորելու համար։ Գինը 4 ր. 50 կ.։ Նրանք, որոնք անկարող կը լինեն աւարտել ամառային կուրսերը, կարող են շարունակել՝ ձրիաբար սովորելով աշնանը։ Հասցէն՝ 1-я Тумановская ул. с. д. № 13.

(հ. կ.) 419. 5—2

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Ի Ն Ժ Ե Ն Ե Ր

Տ.Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Բագու, Կրասնովոդսկայա փ. տ. Աւան-Ուզբաշեանցի։ Հեռախօս № 23-49, 23-50

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկապէս ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մոտորներ) յայտնի ԿՈԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից։

Հորիզոնական անգլիական շարժիչներ, (մոտորներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. Նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ույժին ½ ֆունտ կամ 200 գրամմ։

Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով։

Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասոսներ)։

Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ)։

Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ֆէնիքս» ընկ. գործարանից։

Ամեն տեսակ էլեքտրական մեքենաներ և պիտոյքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից։

Երկրագործական մեքենաներ՝ լոկոմոբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտորներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկեր. գործարանից։

Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՈՄՈԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից։

Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով։

Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.

Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur

(հ.կ.) 551. 150—108

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный